

lektického materializmu. Časopis pro pěstování matematiky 79 (1954), 189—218. (Preklad z maďarčiny.) — 9. Rényi A., *Ideologický význam geometrie Bolyai-Lobačevského*. Časopis pro pěstování matematiky 78 (1953), 149—168. (Preklad z ruštiny. Originál vyšiel v časopise Acta Mathematica Academiae scientiarum Hungaricae, Tom 5 (1954), Supplementum, 21—42.)

IDEOLOGIA CIRKVI V BOJI PROTI LUDOVODEMOKRATICKÉMU ŠTÁTU

JAROSLAV ČELKO

Jedným z najvážnejších problémov národnooslobodzovacieho boja bola príprava štátno-politického usporiadania našej republiky po jej oslobodení spod fašistickej okupácie. Je známe, že buržoázna emigrácia v Londýne sa usilovala o obnovenie republiky v jej predmníchovskej forme. Komunisti zásadne a rázne odmietali tieto spiatočnícke plány a pod vedením moskovského vedenia KSČ bojovali za obnovenie republiky ako štátu naozaj demokratického a ľudového.

Vďaka dôslednému boju KSČ naša republika bola obnovená ako štát založený na princípoch ľudovej demokracie a s touto skutočnosťou sa museli zmieriť i predstavitelia buržoázie.¹ To však nijako neznamenalo, že otázka charakteru obnovej republiky sa už definitívne vyriešila a že boj za politické usporiadanie republiky sa skončil. Po oslobodení vytvorila sa totiž svojrázna situácia, ktorá z hľadiska moci a teda i politického usporiadania obnovej republiky nemohla ostať trvale. Táto situácia bola daná vtedajším pomerom triednych síl medzi vykorisťovateľskými triedami na jednej strane, a robotníckou triedou a jej spojencami na druhej strane. Klement Gottwald tento pomer v marci 1945 charakterizoval takto: „Sami vládnuť nemôžeme a oni nemôžu sami vládnuť. Oni nemôžu vládnuť bez nás a my bez nich. Pritom oni väčšmi bez nás než my bez nich. Zostáva nevyhnutnosť spolupráce s druhou politickou skupinou, ktorá je donútená na spoluprácu s nami.“²

Nevyhnutnosť spolupráce robotníckej triedy s demokratickou časťou buržoázie, zvýraznená v spolupráci KSČ s buržoáznymi stranami v Národnom fronte, vyplýva z charakteru nášho národnooslobodzovacieho boja a súčasne bola aj predpokladom pre dosiahnutie najbližšej strategickej úlohy KSČ, vytýčenej s prísnyim ohľadom na existujúce podmienky, cieľom ktorej bolo „... naozaj dôsledne uskutočniť demokratickú, národnú revolúciu . . . , a to až do konca tak, aby sme si v ďalšom mohli otvoriť cestu k novým cieľom, a to podľa možnosti v širokom Národnom fronte a na čele národa“.³

KSČ teda hneď po oslobodení nevidela svoj bezprostredný cieľ v uskutočňovaní socialistickej revolúcie a nekládla si za úlohu nastolenie diktatúry proletariátu, ale úlohu „položiť pevné základy nového a šťastného života v slobodnom, naozaj demokratickom, naozaj ľudovom Československu a nepripustiť, aby sa republika vrátila do predmníchovských pomerov“.⁴

Avšak dovŕšenie národnej a demokratickej revolúcie, ako i utvorenie ľudovodemokratic-

¹ Klement Gottwald, *Spisy XII*, Bratislava 1955, 15.

² Klement Gottwald, *Spisy XII*, Bratislava 1955, 23—24.

³ Klement Gottwald, *Spisy XII*, Bratislava 1955, 16.

⁴ Klement Gottwald, *Spisy XII*, Bratislava 1955, 29.

kého štátu nebolo konečným cieľom robotníckej triedy a jej predvoja — KSČ. Toto boli predpoklady k otvoreniu cesty k socializmu. Skutočnosť, že konečným cieľom je socializmus, KSČ nielen že nijako nezahaľovala, ale otvorene a jasne sa k tomuto celým svojím programom hlásila a v celom rade vystúpení túto skutočnosť zdôrazňovala. O tom svedčí, napr. i vystúpenie Klementa Gottwalda v marci 1946 v Brne, v ktorom hovorí, že KSČ, „ktorá dokázala, že národ vie viesť v najťažších chvíľach, táto naša strana je povolaná, aby teraz ukázala, že na nastúpenej ceste národnou a demokratickou revolúciou dovedie pevným, rozhodným krokom národ, štát vpred ku konečnému cieľu — k socializmu“.⁵

Išlo teda o nastúpenie cesty k socializmu prostredníctvom neustáleho rozširovania a prehľbovania ľudovej demokracie, v procese ktorého robotnícka trieda na čele s KSČ bojovala s buržoáziou o dôveru národa. Tento proces sa prirodzene zreteľne odrážal i v zápase o ďalšie upevnenie ľudovodemokratického štátu, v ktorom robotnícka trieda správne videla účinný nástroj svojho boja proti reakčným zámerom vykorisťovateľských tried. Prehľbovanie ľudovej demokracie znamenalo však postupné obmedzovanie hospodárskej i politickej moci vykorisťovateľských tried, ktoré sa naproti tomu usilovali nielen o zachovanie existujúcich, pravda, už narušených svojich pozícií, ale o reštauráciu kapitalizmu vôbec. Preto tieto triedy, napriek prijatým záväzkom predstaviteľmi buržoáznych strán, sabotovali úsilie pracujúcich mas o prehĺbenie ľudovej demokracie a o upevnenie ľudovodemokratického štátu. Do reakčného boja proti ľudovej demokracii a proti prvému ľudovému štátu v dejinách našich národov vykorisťovateľské triedy mobilizovali všetky svoje sily a rezervy, pričom patričnú úlohu určili i cirkvám vôbec a katolíckej cirkvi zvlášť.

*

Formy reakčného úsilia katolíckej cirkvi, cieľom ktorej bolo nedopustiť upevnenie ľudovodemokratického štátu, boli rôzne. Jedna z nich bolo ideologické pôsobenie cirkvi, prostredníctvom ktorého cirkev chcela odzbrojovať masy, zväzdať ich zo správnej cesty boja za upevnenie ľudového štátu a vytvárať tak podmienky pre prot ľudové machinácie buržoázie.

Toto ideologické pôsobenie cirkvi pozostávalo z dvoch častí. Prvou bolo zintenzívnené hlásenie náboženských názorov, zdôrazňujúcich nutnosť zachovania tried, „večnú“ existenciu bohatých a chudobných, zásady „spolupráce“ medzi vykorisťovateľmi, ako i zachovanie nadvlády bohatých nad vykorisťovanými masami, čo zjavne oslabovalo úsilie mas o upevnenie ľudovodemokratického štátu. Druhá časť tohto pôsobenia cirkvi pozostávala z priameho hlásenia ideologicko-politických názorov, zjavne zameraných proti ľudovej moci a jednoznačne vychvalujúcich také formy štátneho usporiadania, ktoré boli výhodné pre vykorisťovateľské triedy a ktoré dobre slúžili buržoáznym stranám, usilujúcim sa o návrat kapitalizmu.

V tejto štúdii sa budeme krátko zaoberať pôsobením cirkvi v oblasti politickej ideológie, najmä však názormi týkajúcimi sa priamo politického usporiadania našej republiky po oslobodení.

Skôr však, ako sa budeme zaoberať niektorými konkrétnymi otázkami danej problematiky, treba poukázať na dve skutočnosti.

Cirkev, po prvé, prisvojovala si neohraničené právo, akýsi „duchovný“ monopol na usmerňovanie veriacich nielen v otázkach viery, ale i v otázkach politiky. Toto svoje

⁵ Klement Gottwald, *Spisy XII*, Bratislava 1955, 404.

stanovisko cirkev odôvodňovala tým, že vraj len „kresťanstvo včlenilo náš národ do radu kultúrnych národov a že len kresťanstvo ho tam drží.“⁶

Vychádzajú zo stanoviska o „samospasiteľnosti“ kresťanstva, napriek historickej pravde cirkev tvrdila, že „kresťanský svetonázor nebol a ani nikdy nebude prekonaný žiadnym iným učením. A to v žiadnom ohľade. Ani v sociálnom a hospodárskom.“⁷

Prax, pravda, už po víťazstve Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie dokázala úplný opak, čo cirkev tvrdila. No napriek tomuto krachu celej cirkevnej politickej ideológie cirkev po oslobodení v podmienkach ľudovej demokracie pokračovala v šírení svojich ľudu nepriateľských názorov, tvrdiac, že „všetko riadenie a usmerňovanie ľudí, postavené do služby a existencie cieľa ľudského života, pohybuje sa na morálnej hladine a podlieha učiteľskej autorite cirkvi, ktorá vydáva a vysvetľuje normy, platné pre svedomie človeka“.⁸

Požiadavka, aby sa masy veriacich podriaďovali „učiteľskej autorite cirkvi“ nielen v otázkach vieroučných, ale i pokiaľ išlo o ich vzťah k celkovému spoločenskému daniu, bola veľmi výhodná pre buržoáziu. Veď v očiach pracujúcich mäs boli pozície vykorisťovateľov, po smutných skúsenostiach z predmníchovskej republiky a ešte smutnejších z čias okupácie, veľmi otrasené a buržoázia si preto v prvých časoch po oslobodení nemohla dovoliť otvorene vystupovať s reakčnými teóriami, zameranými proti ľudovému štátu a propagajúcimi buržoázny štát. Preto sa cirkev, operujúca heslami o „výnimočnosti“ jej politickej ideológie, zneužívajúca náboženské city veriacich a hlásajúca názory výhodné pre vykorisťovateľské triedy, stala vhodným a účinným spojencom predfebruárovej reakcie.

Druhá skutočnosť, ktorú treba tiež podčiarknuť, bola úzka spätosť činnosti cirkvi v Československu vôbec a na Slovensku zvlášť s činnosťou Vatikánu, čo sa prejavilo v postoji cirkvi k ľudovodemokratickému štátu. Vatikán, ktorý je nielen náboženským, ale i politickým centrom svetového katolicizmu, jednoznačne stojí na strane vykorisťovateľských tried vo všetkom, a najmä v otázke politického usporiadania štátov.

Po dlhých bojoch v minulom storočí, podstatou ktorých bol spor, či má cirkev podporovať monarchiu alebo republiku, bola prijatá napokon kompromisná zásada, podľa ktorej cirkev i naďalej považovala za správnu formu vládnutia monarchiu — a to i absolútnu — a nezakazuje sa ani republikánska forma štátu.⁹ V praxi Vatikánu sa zjavne dávala prednosť monarchiám, hoci vývoj v prvej polovici 20. stor. prinútil vatikánske kruhy aspoň navonok stavať buržoázne republiky na úroveň monarchií. S týmto kompromisom je zviazaný ešte jeden jav, ktorý nadobudol váhu a konkrétne prejavy najmä po vzniku fašizmu. V cirkvi sa totiž od tejto doby prejavujú tendencie zvýraznené v „kresťanskom demokratizme“ a v „kresťanskom totalitarizme“. Tieto dve tendencie sa, pravda, dosť často vzájomne prelínajú a cirkev ich veľmi elasticky, podľa podmienok, raz jednu, raz druhú vyzdvihuje, pričom — ako prax ukazuje, vo Vatikáne radi dávajú prednosť „kresťanskému totalitarizmu“.

Prakticky sa táto taktika Vatikánu prejavila v priebehu posledných štyroch desaťročí nasledovne. V období medzi dvoma svetovými vojnami cirkev podporovala fašizmus, lebo spolu s imperialistami videla v ňom vtedy najúčinnjší nástroj boja svetovej reakcie proti komunizmu. Keď však po porážke fašistických vojsk pod Stalingradom

⁶ Katolícke noviny, č. 10, roč. 1946.

⁷ Katolícke noviny, č. 8, roč. 1946.

⁸ Štefan Hatala, *Kresťanský spoločenský poriadok*, Košice 1948, 166—167.

⁹ Pozri M. M. Šejnman, *Vatikán i katolicizmus v konci XIX.—načale XX. v.*, Moskva 1958, 13—20.

nastal obrat v druhej svetovej vojne a keď v ďalšom priebehu vojny bolo stále zrejmejšie, že fašistická os bude úplne porazená, Vatikán sa začal „preorientovávať“ zo stúpenca fašizmu na stúpenca „demokracie“. Tento „prevrat“ bol potrebný tak Vatikánu, ako aj imperialistickým mocnostiam. Bolo im totiž jasné, že široká účasť ľudových mäs na čele s proletariátom v protifašistickom boji odrazí sa na konci vojny v revolučných požiadavkách mäs, ktoré budú okrem iného zamerané i na to, aby sa z vlády odstránili nielen tí, čo priamo kolaborovali s okupantmi, ale i tí, čo pomáhali fašizmu postaviť sa na nohy. Imperialisti sa právom obávali, že takéto úsilie môže prerásť — a v krajinách strednej a juhovýchodnej Európy i prerástlo — v snahy utvoriť štáty nového typu, bez rozhodujúcej účasti vykorisťovateľských tried a s veľkým vplyvom pracujúcich mäs. Ku koncu druhej svetovej vojny vznikla situácia, ktorá nenechávala nikoho na pochybách, že budú zmetené fašistické diktátorské režimy a ktorá súčasne reálne ohrozovala aspoň v ďalšej časti kapitalistického sveta i existenciu buržoáznodemokratických režimov. To prinútilo vykorisťovateľov veľmi aktívne obhajovať buržoáznu demokraciu a na jej základe utvorené režimy.

V takejto situácii Vatikán, majúci na zreteli záujmy imperialistov i svoje, nemal inej možnosti, ako začať s aktívnou a širokou obhajobou buržoáznej demokracie. A treba povedať, že vo Vatikáne sa pustili do plnenia tejto úlohy s plnou vervou. Pápež Pius XII., nadšený obdivovateľ fašizmu, vo vianočnom rozhlasovom prejave r. 1944 vystúpil z pozícií svojej „učiteľskej“ autority ako „bojovník“ za demokraciu, pravda, za demokraciu buržoáznu, ktorá bola a „vždycky zostáva demokraciou pre bohatých, zavádzajúcim pre chudobných.“¹⁰

Tento prejav pápeža Piusa XII. stal sa vodidlom celej katolíckej cirkvi v oblasti politickej ideológie i praktickej činnosti po druhej svetovej vojne a stal sa základom, z ktorého vychádzala i všetka činnosť cirkvi u nás.

Ako cirkev na Slovensku postupovala pri plnení tejto vatikánskej línie?

Predovšetkým si cirkev, ktorá nielen v teórii, ale aj v praxi až do konca druhej svetovej vojny veľmi aktívne podporovala klerikálnofašistickú diktatúru na Slovensku, nasadila masku „demokrata“, keď prostredníctvom Katolíckych novín jezuitsky vyhlásila: „Sme za demokraciu. Nik nemá právo tak o nej hovoriť ako príslušník katolíckej cirkvi, ktorá pri svojej hierarchičnosti už vtedy bola demokratická, keď iným sa o demokracii ešte ani nesnivalo.“¹¹

Po takejto „zázračnej“ premene na „demokratickú“ a „ľudovú“ inštitúciu, cirkev hneď začala široko propagovať spomenutý prejav pápeža Piusa XII., o ktorom tvrdila, že je to najlepší recept na dosiahnutie „opravdivej“ demokracie. Tak napr. Katolícke noviny napísali: „Keby len Pán Boh dal čím skôr celému svetu ozajstnú demokraciu! Takú, ako ju svetu vždy predkladal a posledne majstrovsky načrtol sv. Otec vo svojom minuloročnom vianočnom posolstve. Demokraciu opravdivej rovnosti a bratstva medzi ľuďmi a národmi.“¹²

Abý hádam nevzniklo nedorozumenie, čo mala cirkev, svojho času hlásateľka fašizmu na Slovensku, na myslí, keď hovorila o „pravdivej“ demokracii, treba hneď povedať, že po oslobodení propagovala výhradne buržoáznu demokraciu, ktorá vždy bola a ostáva „demokraciou obmedzenou, okypťenou, falošnou a pokryteckou — rajom pre bohatých, pascou a klamstvom pre vykorisťovaných a chudobných.“¹³

¹⁰ V. I. Lenin, *Spisy* 28, Bratislava 1954, 94.

¹¹ Katolícke noviny, č. 20, roč. 1946.

¹² Katolícke noviny, č. 15, roč. 1945.

¹³ V. I. Lenin, *Spisy* 28, Bratislava 1954, 221.

O tom svedčia napr. mnohé výroky cirkevnej tlače. Katolícke noviny, zaoberajúc sa práve otázkami „pravej“ demokracie, dávali za vzor veriacim Anglicko, „kde demokracia je najideálnejšia, naozaj ľudská“.14 O režime v USA, v ktorom rozhodujúcim pánom sú imperialistické monopoly, Katolícke noviny písali ako o „veľkej americkej demokracii“15 a agitovali veriacich, že je potrebné, aby náš národ nastúpil „spoločnú cestu“ s USA, Anglickom, Francúzskom, Talianskom a Rakúskom.16

A pokiaľ išlo konkrétne o usporiadanie štátu tu cirkev v tom čase taktiež videla ideál v buržoáznodemokratickom štáte. V časopise Nová práca sa jednoznačne hovorilo, že práve v „západnej parlamentárnej demokracii“ treba vidieť „relatívne najlepšiu vládnú formu“17 a Katolícke noviny zasa vychaľovali zriadenie v Nórsku, Dánsku a Švédsku18 (inak v protestantských zemiach) a odporúčali ho ako vzor pri výstavbe oslobodenej republiky.

Úsilie cirkvi ukázať buržoáznu demokraciu ako „pravú“ a „ozajstnú demokraciu, ktorá vraj zabezpečuje „slobodu“ a „rovnosť“ pre všetkých, bolo jednoznačným naháňaním vody na mlyn buržoázie a poškodzovalo záujmy pracujúcich mas, lebo „Hovoriť o čistej demokracii vôbec, a rovnosti, o slobode, o celonárodných záujmoch, keď robotníci a všetci pracujúci sú hladní, nezaodetí, zbedačení, zmučení... , kým kapitalisti a špekulanti aj naďalej majú svoje nakradnuté »vlastníctvo« a »hotový« aparát štátnej moci, to znamená hotový výsmech z pracujúcich a vykorisťovaných“.¹⁹

Podobne hlásanie názoru, aby sa oslobodená republika budovala opäť ako buržoázny štát vo forme parlamentnej republiky bolo zamerané proti pracujúcim masám a ich záujmom. Veď práve po vzore západnej parlamentnej „demokracie“ sa budovala predmníchovská republika. A akéže práva mali ľudové masy a aký vplyv mal ľud na chod štátneho aparátu? „Vôľa“ ľudu sa prejavovala raz za niekoľko rokov pri voľbách do parlamentu, pri ktorých vládnuce triedy využili svoju hospodársku, politickú i duchovnú nadvládu na získanie takých pozícií, ktoré im zabezpečovali, aby parlament nebol prostriedkom uplatňovania vôle ľudu, ale nástrojom vykorisťovateľov. Buržoázna väčšina v parlamente zabezpečila prijatie len takých zákonov, ktoré slúžili kapitálu, pričom i v prípadoch, keby zákony mohli využiť pracujúce masy v svoj prospech, buržoázny štátny aparát postaral sa o takú aplikáciu zákonov, akú potrebovali vládnuce triedy. Veď o tom, ako sa vykonávajú zákony a ako sa vôbec uskutočňuje štátna správa rozhodoval nie ľud, ba ani nie parlament, ale monopoly, v službách ktorých stála vláda i celý ľud cudzí, reakčný aparát.

Vychádzajúc práve z týchto zlých skúseností a majúc na zreteli, že i „Najdemokratickejšia buržoázna republika je mašinéria na utláčanie proletariátu buržoáziou“,20 KSČ dôsledne bojovala za to, aby oslobodená republika nebola jednoduchým opakovaním predmníchovskej „demokratickej“ republiky, ale aby sa budovala ako štát, v ktorom zastupiteľské orgány budú zákony nielen vydávať, ale v ktorom „ľud sám svojimi zákonnými zástupcami, svojimi národnými výbormi vykonáva zákony, vedie štátnu správu, určuje verejnú správu a usmerňuje celý verejný život.“²¹

Takto chápaná demokracia a na jej základe postavený systém štátnej správy bol

¹⁴ Katolícke noviny, č. 18, roč. 1945.

¹⁵ Katolícke noviny, č. 16, roč. 1945.

¹⁶ Katolícke noviny, č. 1, roč. 1946.

¹⁷ Nová práca, č. 23–24, roč. 1946.

¹⁸ Katolícke noviny, č. 18, roč. 1945.

¹⁹ V. I. Lenin, *Spisy* 28, Bratislava 1954, 333.

²⁰ V. I. Lenin, *Spisy* 28, Bratislava 1954, 93.

²¹ Klement Gotwald, *Spisy XII*, Bratislava 1955, 114.

výrazom túžob a potrieb ľudových mäs, uskutočňovaných s ohľadom na konkrétne historické podmienky. Hoci to nebola ešte diktatúra proletariátu, predseda ľudovodemokratického zriadenia znamenalo „prevrat celej štátnej a verejnej správy“²² a bolo jedným z najvýznamnejších predpokladov postupného prechodu k socializmu. Preto každý pokus stavať proti ľudovodemokratickému štátu buržoázy štátny systém bol nutne reakčným krokom. Cirkev práve toto hlásala, v dôsledku čoho sa i v tejto — tak ako i v iných otázkach — opäť prejavila ako spiatočnícka, pracujúcemu ľudu nepriateľská inštitúcia.

Spomenuli sme už, že utvorením ľudovodemokratického štátu otázka politicko-štátneho usporiadania našej republiky po oslobodení sa definitívne nevyriešila. Aj túto skutočnosť mal na mysli Klement Gottwald, keď v mene KSČ upozorňoval pracujúce masy, že „doterajšie úspechy a vymoženosti národnej demokratickej revolúcie nie sú dosiaľ pevne zakotvené, že sú ešte labilné, že všetko je ešte v pohybe, všetko sa vytvára a nie je ešte stabilné“.²³ V takýchto podmienkach bola teda veľmi aktuálna otázka zakotvenia výdobytkov národnej a demokratickej revolúcie vôbec a ľudovodemokratického štátneho zriadenia zvlášť, lebo v zakotvení týchto výdobytkov bol predpoklad toho, „aby sme mohli úspešne a rýchlo kráčať ďalej po nastúpenej ceste“.²⁴

Plnenie a splnenie tejto veľmi vážnej úlohy záviselo vo veľkej miere od účasti, aktivity a iniciatívy ľudových mäs v boji „kto z koho“. Preto KSČ, majúc na zreteli poučenie z rokov 1918—1920, mobilizovala ľudové masy do boja za prehlbenie ľudovej demokracie a za upevnenie ľudovodemokratického štátu. Buržoázia, ktorá sa na začiatku v určitej miere ukájala nádejami, že masy sa „utíšia“ a ona opäť príde k veslu, vidiac, že pod vedením KSČ aktivita ľudových mäs neustále vzrastá, veľmi skoro prišla s plánmi podlomenia revolučnej iniciatívy ľudu. Prirodzene, že pri uskutočňovaní týchto plánov počítala sa opäť i s cirkvou a cirkve pomoc buržoázii v tomto smere opravdu poskytila.

Cirkev v snahe oslabiť účasť ľudových mäs v boji za upevnenie ľudovodemokratického štátu chcela presvedčiť veriacich, že nakoniec nie od ľudí, ale od boha závisí, aký poriadok sa utvorí.

Pozrime sa, ako to cirkev urobila.

Je známe, že KSČ mobilizovala pracujúce masy do boja za upevnenie ľudovodemokratického štátu na základe využívania niektorých kladných prvkov ústavy predmníchovskej republiky. V tejto súvislosti KSČ vyzdvihovala zásadu, že „všetka moc pochádza z ľudu“. Táto zásada, ktorá sa použila ako preambula k ústave prvej republiky pod tlakom revolučných udalostí po prvej svetovej vojne, nebola vládnúcim triedam nikdy po chuti. Buržoázia urobila všetko, aby zamedzila jej uplatňovanie a tak zásada „zostala mŕtvou literou“.²⁵ Uplatňovanie tejto zásady stalo sa skutkom až po oslobodení vďaka dôslednému boju KSČ, usilujúcej sa o to „aby sa v oslobodenej republike náležite uplatnila vôľa a moc ľudu“.²⁶

Toto prirodzene nevyhovovalo buržoázii a s ňou spojenej cirkvi, a preto sa cirkev snažila brzdiť plnenie zásady „všetka moc pochádza z ľudu“ tvrdením, že „... vládna moc nemôže byť v ľude, ale podľa rozumu musí byť v inom. Avšak kto jej nemá, nemôže ju inému dať“.²⁷

²² Klement Gottwald, *Spisy XII*, Bratislava 1955, 175.

²³ Klement Gottwald, *Spisy XII*, Bratislava 1955, 134.

²⁴ Klement Gottwald, *Spisy XII*, Bratislava 1955, 135.

²⁵ Klement Gottwald, *Spisy XII*, Bratislava 1955, 68.

²⁶ Klement Gottwald, *Spisy XII*, Bratislava 1955, 419.

²⁷ Katolícke noviny, č. 20, roč. 1945.

Teda nie ľud, ale čosi „iné“ malo byť zdrojom štátnej moci. Keď takto cirkev poprela ľudu jeho právo byť nositeľom moci, musela povedať komu potom toto právo patrí. Toto urobili Katolícke noviny v článku nazvanom *Aká má byť ústava*, v ktorom napísali: „O čo dokonalejšia by bola nová ústava oproti predošlej, keby sa začínala slovami: „Všetka moc pochádza od Boha“.“²⁸

Katolícke noviny akosi „pozabudli“, že na boha ako na zdroj „všetkej moci a práva“ odvolávali sa ľudáci a že ústava klerikálnofašistického režimu bola omnoho horšia ako ústava predmníchovskej buržoáznej republiky, lebo umožňovala vykorisťovateľským triedam uskutočňovať priamu teroristickú diktatúru nad masami pracujúcich. Práve proti tejto diktatúre náš ľud povstal, zvrhol ju, a preto hlásanie uvedeneho „vysokého princípu“ bolo ozaj výsmechom túžob a záujmov ľudu zo strany cirkvi.

Počas klerikálnofašistického režimu sa pracujúce masy veľmi názorne presvedčili komu slúži „princíp“, hlásajúci, že moc pochádza od boha. Teraz sa treba pozastaviť krátko nad otázkou, aké záujmy sledovala cirkev hlásaním uvedenej zásady po oslobodení. Ide totiž o to, že boh i podľa cirkvi nevládne „priamo“, ale určuje si pre tento cieľ „prostredníka“, ktorý z „milosti božej“ vládne v štáte. „Vladár zastupuje samého boha na svete“ — napísali Katolícke noviny.²⁹

Koho však treba považovať za toho „vládara“? V „demokratických“ monarchiách sú to aspoň navonok monarchovia. Kto však v buržoáznych republikách? Cirkev odpovedajúca na túto otázku hovorí veľmi zoširoka, že to majú byť „múdri“ a „cnostní“ muži, akýsi „vyvolení“, lebo „Len málo ľudí zmôže sa na formulovanie samostatných úsudkov o veciach, osobách, svetonázoroch a náboženstvách. Svoje úsudky vložia do kníh, odkiaľ prechádzajú čítaním, rozhovormi a zvykom aj do života jednotlivcov, ba aj celej spoločnosti. Táto obyčajne všetko prijíma bez kritiky“.³⁰

Keď máme urobiť krátke vývody z uvedených „hlbokomyselných“ úvah cirkevných tzv. filozofov a sociológov, vychodí nám nasledovné: Štátna moc nemôže pochádzať z ľudu, lebo zdrojom moci môže byť len boh. Z milosti boha štátnu moc uskutočňujú „vládcovia“. „Vládcovia“ musia byť „múdri“ a „cnostní“, musia mať „kvality“, ktoré nemôže mať „masa“. No a „masa“ sa má podriaďovať „vyvoleným“ a riadiť sa ich „princípmi“. Čiže inými slovami: „vyvolení“, t. j. predstavitelia vykorisťovateľských tried mali určovať, aký má byť poriadok, sami mali tento poriadok uvádzať do života a „nekritické“ ľudové masy mali sa tomuto „poriadku“, lepšie povedané nadvláde kapitálu, „poslušne“ podriaďovať.

Cieľ cirkvi bol jasný. V čase, keď robotnícka trieda na čele s KŠČ bojovala za to, „aby náš ľud už nikdy viac nebol kovadlinou v tomto štáte, lež aby sa pracujúci ľud stal kladivom, ktoré vykuje pevnú republiku“³¹ v tom čase keď KŠČ zdôrazňovala, že „Náš nový, ľudový, nie formálne, lež naozaj demokratický systém štátnej a verejnej správy okrem iného má aj tento veľký význam, že desaťtisícim, ba aj státisícim umožňuje aktívnu účasť na štátnej správe...“³², cirkev hlásaním „teórií“ o „nepovolnosti“ ľudových más zasahovať do riešenia spoločenských problémov a do správy štátu napomáhala reakčnému úsiliu buržoázie znovu nastoliť vykorisťovateľský režim.

Názory cirkevných „teoretikov“ o pôvode štátnej moci sú zaujímavé ešte i z iného hľadiska. Keď sa totiž zamyslíme nad ich podstatou, nemôžeme si nevšimnúť, že cirkev takto fakticky popierala i tie demokratické práva ľudových más, ktoré im aspoň for-

²⁸ Katolícke noviny, č. 28, roč. 1946.

²⁹ Katolícke noviny, č. 20, roč. 1945.

³⁰ Tlačová nedela 1947, Príručky KA mládeže, Bratislava 1947, 18.

³¹ Klement Gottwald, *Spisy XII*, Bratislava 1955, 172.

³² Klement Gottwald, *Spisy XII*, Bratislava 1955, 420.

málne priznáva buržoázna demokracia. Popieranie základných demokratických práv pre ľudové masy však úzko súvisí s charakterom štátu vôbec. A tu sa vynára otázka, či cirkev, v snahe obhájiť a zachovať nadvládu vykorisťovateľských tried, usilovala sa naozaj o utvorenie parlamentnej demokracie, alebo mala iné ciele?

Ak chceme odpovedať na túto otázku, musíme si čo len v krátkosti všimnúť, čo cirkev od štátu požaduje. Podľa cirkvi štát, pôvod ktorého je v bohu³³, má predovšetkým za úlohu „odstrániť spory medzi oboma proti sebe stojacimi triedami a vzbudzovať i stále utužovať srdečnú spoluprácu medzi rozličnými občianskymi povolaniami“.³⁴

S tým úzko súvisí ďalšia otázka, či totiž buržoáznodemokratický štát možno považovať za najvyhovujúcejší z hľadiska cieľov cirkvi, ktorá hlásaním „triednej harmónie“ usiluje sa o trvalé zachovanie nadvlády vykorisťovateľských tried. Keď uvážime, že v buržoáznodemokratickom štáte má robotnícka trieda i ostatní pracujúci aspoň určité, i keď veľmi okliešťované práva vytvárať si vlastné organizácie a prostredníctvom nich viesť, hoci v ťažkých podmienkach, organizovane triedny boj, prichádzame k záveru, že takýto štát nie je z hľadiska cirkevnej sociológie ideálom. Preto sa cirkev usiluje o utvorenie stavovského štátu, pre ktorý sú charakteristické: „pokojná spolupráca tried, zamedzovanie socialistických snáh a združení, zavedenie zvláštneho úradu, sprostredkujúceho pokoj a usmernenie“³⁵ čo nie je nič iné ako úplné potlačenie všetkých práv pracujúcich mäs a neobmedzená nadvláda vykorisťovateľov uskutočňovaná bezprostredne štátom.

Preto cirkev, usilujúc sa o zachovanie poriadku, v ktorom by sa plne uplatňovala „spoločenská funkcia kapitálu“, neuspokojovala sa s formou buržoáznodemokratickej republiky, ale šla ďalej a súčasne propagovala i stavovský štát. Konkrétnu formu dostali takéto snahy v rôznych „vedeckých“ prácach o „kresťanskom solidarizme“, podstatou ktorých boli „návody“ na usporiadanie „ideálneho“ štátu.

O čo cirkevným ideológiám pri hlásaní týchto názorov išlo, vysvitá napr. z „diela“ kňaza Hatalu, blízkeho spolupracovníka biskupa Vojtaššáka, známeho fašistu a zúrivého nepriateľa všetkého demokratického. Podľa Hatalu v takomto „ideálnom“ štáte nebolo by politických strán ani žiadnych odborových a iných triednych organizácií robotníckej triedy a ostatných pracujúcich. Na miesto nich by sa utvorili akési „spoločenské telesá“, tzv. „výrobné sväzy, v ktorých by boli „združení“ spoločne „chleboďarcovia“, čiže kapitalisti a všetci námezdné pracujúci. Činnosť „výrobných sväzov“ koordinoval a usmerňoval by akýsi „nadváz“, ktorý by vykonával „celospoločenskú správu“, a to tak, že jeho „predstavenstvo“ vykonávalo by vládnú a výkonnú moc v štáte.³⁶ Celý tento systém by sa riadil „neprekonaným“ učením cirkvi, podstatou ktorého je zachovať navždy panstvo „mocných tohto sveta“ a s tým zviazané vykorisťovanie a útlak pracujúcich mäs.

Teda likvidácia akýchkoľvek práv pracujúcich mäs, potlačenie revolučných organizácií robotníckej triedy a utvorenie korporácií, v ktorých by, pravda, rozhodovali vykorisťovatelia — to bola podstata „učených“ teórií cirkevných ideológov v štáte, ktorý by cirkev rada bola videla po oslobodení u nás. Na prvý pohľad je jasné, že to boli „teórie“ hlboké reakčné a protidemokratické. Veď v svojej podstate sa tieto názory nelíšili od názorov panujúcich tried vo falangistickom Španielsku, korporativistickom Portugalsku a fašizujúcej sa krajnej reakcie v mnohých kapitalistických krajinách.

V politicko-ideologických názoroch cirkvi na usporiadanie našej republiky po oslobodení existovali teda akési „etapy“, charakterizované rôznosťou názorov, vyjadrenou

³³ Pozri dr. Michal Salataňay, *Katolícka akcia*, Bratislava 1940, 131.

³⁴ *Sociálne encykliky Rerum novarum a Quadragesimo anno*, Bratislava 1941, 114.

³⁵ *Sociálne encykliky Rerum novarum a Quadragesimo anno*, Bratislava 1941, 120.

³⁶ Štefan Hatala, *Kresťanský spoločenský poriadok*, Košice 1948, 70–71.

hlásaním buržoáznej demokracie na jednej strane a vychvalovaním stavovského štátu na druhej strane. Ako objasniť túto skutočnosť?

Odpoveď na túto otázku treba hľadať v sociálnych aspektoch, ktoré cirkev hlásaním svojej politickej ideológie po oslobodení sledovala. Cirkev, verná obhájkynia nadvlády vykorisťovateľských tried, po víťazstve národnej a demokratickej revolúcie a utvorení ľudovodemokratického štátu u nás, spolu s buržoáziou usilovala sa o návrat späť ku kapitalizmu. Na dosiahnutie tohto cieľa zamerala cirkev všetku činnosť a predovšetkým pôsobenie v oblasti politickej ideológie.

Pravda, v podmienkach revolučného rozmachu buržoázie i cirkev boli prinútené svoje reakčné ciele presadzovať čo v najzakrytejšej forme. Preto v podmienkach ľudovej demokracie, keď vykorisťovateľským triedam išlo o to, aby v hocijakej forme obnovili svoju úplnú nadvládu, hlásanie obnovenia buržoáznodemokratického štátu bolo z hľadiska buržoázie najvýhodnejšie. Buržoázia si myslela, že šikovnými manévrami s heslami o demokracii podarí sa jej oklamať masy, obnoviť republiku v jej predmníchovskej forme, a tak obnoviť nadvládu kapitálu. A potom po získaní moci by vykorisťovatelia už našli „spôsoby“, ako využiť štát na úplné ovládnutie ľudových mas.

Takýto postup v daných podmienkach bol veľmi výhodný aj pre cirkev. Cirkev na Slovensku bola totiž ťažko kompromitovaná klérofašizmom. V dôsledku toho v masách veriacich sa ozývalo silné volanie, aby cirkev nepolitizovala. Náš ľudovodemokratický štát ani politizovanie cirkvi nepotreboval, lebo ako štát naozaj demokratický a ľudový, na rozdiel od buržoázneho, v politike cirkvi nevidí jednu zo svojich opôr. Avšak cirkev sa nechcela uspokojiť plnením svojho „božieho poslanía“ v oblasti náboženskej a chcela v záujme vykorisťovateľov i v záujme zachovania svojich mocenských pozícií aktívne zasahovať do riešenia „pozemských vecí“, chcela i naďalej politicky pôsobiť. A keďže ľudovodemokratický štát už svojou podstatou nedával cirkvi perspektívy v tomto smere, pre cirkev najlepšie východisko bolo v návrate k buržoáznodemokratickému štátu. Ved v takomto „demokratickom“ štáte vykorisťovateľské triedy priamo potrebujú reakčnú ideológiu a politiku cirkvi pre upevňovanie svojej nadvlády nad pracujúcimi masami, a preto v širokej miere umožňujú politické pôsobenie cirkvi a ňou usmerňovaných klerikálnych politických strán. Teda snaha predísť hroziacemu vylúčeniu z politického života a snaha pomôcť preniknúť skorumpovanému ľudáctvu, hoci pod maskou „kresťanských demokratov“, do politického diania spolu s ochranou záujmov vykorisťovateľských tried, viedli cirkev k hlásaniu názorov o potrebe výstavby oslobodenej republiky ako buržoáznodemokratického štátu.

No nie v návrate k buržoáznodemokratickému štátu viedla cirkev svoj konečný cieľ. To bol len prvý krok, ktorý mal cirkvi umožniť plné rozvinutie jej politickej činnosti, ideálom ktorej bol a zostáva stavovský štát. Preto už v čase, keď sa masám veriacich demagogicky predkladala buržoázna demokracia ako „ozajstná“ demokracia, v „učených“ prácach pre „vybraných“ cirkev jednoznačne propagovala stavovský štát. Takýto štát by najlepšie zabezpečoval „pokoj“ bankárom, fabrikantom, veľkostatkárom a všetkým ostatným parazitom na tele ľudskej spoločnosti, o ktorých sa cirkev tak nežne starala. Súčasne by sa v takomto štáte uplatňovali „sociálne princípy“ a vôbec politické zásady „učiteľky“ cirkvi, ktorá sa usiluje o úplné nielen „duchovné“, ale i politické ovládnutie štátu vôbec.

*

Podstatu názorov cirkvi na usporiadanie našej republiky po oslobodení možno charakterizovať takto: Miesto ľudovodemokratického štátu návrat k buržoáznodemokratickému štátu, aby sa vylúčila vláda ľudu a obnovila nadvláda kapitálu. A potom i odstránenie

buržoáznodemokratického štátu, odstránenie akejkoľvek demokracie vôbec a nastolenie fašistickej diktatúry, posväcovanej cirkvou. Toto hlásala cirkev v úlohe spojenia predfebruárovej reakcie, usilujúcej sa o reštauráciu kapitalizmu. Avšak náš ľud, vrátane drvivej väčšiny veriacich, napriek demagógii a zneužívaniu náboženských citov pre politické ciele buržoázie, odsúdil tieto reakčné snahy a pod vedením KSČ bojoval za upevnenie ľudovodemokratického štátu ako za jednu z najdôležitejších podmienok postupného prechodu k socializmu.